

První schůze nového sboru pověřenců, 9. března 1948. Zleva Viliam Široký, Daniel Okáli, Ladislav Novomeský a Karol Šmidke.

dopisy Stalina, Molotova a Tita. [...] Chytili jsme se za hlavu, říká nám oběma: Tak vidíte, [Stalin] je přesvědčen, že Tito je skoro v náručí imperialistů a dejte si i vy pozor. Před čím, to jsem tušený neměl.⁴¹²

Již v září 1948 přestala KSS fungovat jako samostatná strana a stala se pouhou územní organizací KSČ. Novomeský a Husák s tímto vývojem sice nesohlasili a v privatních rozhovorech nešetřili kritikou na adresu Slánského, Kopeckého, Širokého, Ďuriše atd., jako disciplinovaní komunisté se ale oficiální politice, která řešila slovenské otázky spatřovala pouze v industrializaci východní části republiky a jejím ekonomickým vyrovnání s českými zeměmi, podřizovali a veřejně ji hájili. Vezmeme-li v potaz, jak nablíželi na koncepci česko-slovenských vztahů, můžeme dospět k poněkud paradoxnímu, avšak konsekventnímu závěru. Tím, že slovenští komunisté pomohli zlikvidovat parlamentní demokracii, pochovali také nezbytný předpoklad pro naplnění slovenské svébytnosti v republice.

Novomeskému definitivně zlomila vaz Stalinova roztržka s Jugoslávií a následné hledání nepřátel, tzv. titoistů a buržoazních nacionalistů, v řadách komunistických stran země střední a jihovýchodní Evropy. Na Slovensku mělo toto tažení specifický ráz v podobě kampaně proti tzv. slovenskému buržoaznímu nacionalismu, která byla v různé míře intenzivně vedena celých třináct let (1950–1963). Jako součást oficiální propagandy KSČ prudce zasáhla do tehdejšího slovenského politického i kulturního života a negativně poznamenala také vývoj česko-slovenských vztahů.

Dobová teze o existenci buržoazního nacionalismu uvnitř komunistických stran byla ve skutečnosti zcela umělou konstrukcí, nemající oporu v realitě a postrádající jakoukoliv logiku. Sloužila pouze k odůvodnění okamžitých mocenských potřeb komunistů, respektive Sovětského svazu a Stalina. Vznikla jako typický produkt éry stalinismu. Navzdory četným propagandistickým proklamacím o „zásadovém marxisticko-leninském řešení“ národnostních problémů v rámci socialistického společenského řádu, přistupovali komunisté k nacionálnímu citění vždy utilitárně a oportunisticky. Podle zásad oficiální ideologie bylo jejich cílem vybudovat beztrždní společnost na internacionální bázi. Národní identitě a s ní souvisejícím politickým požadavkům přikládali druhořadý význam. V kapitalistické společnosti hodnotili každého člověka primárně na základě jeho sociálního postavení (trždní příslušnosti), nikoliv podle jeho národnosti, náboženství či rasy. Posuzovali tedy jedince podle toho, zda patří k vykořisťovatelům (buržoazii) nebo k vykořisťovaným (proletariátu). Komunističtí teoretikové vycházeli z přesvědčení, že proletariát si postupně uvědomí svou dějinnou úlohu a provede sociální revoluci, která vyvlastní kapitalisty a nastolí socialismus jako předstupeň komunismu. Proto pokusy o formulování celonárodního programu, kde by se pod praporem nacionálních zájmů vykořisťování a vykořisťovatelé spojili k realizaci společných politických cílů, hodnotili jako krok, který objektivně nahravá buržoazii. Nacionalismus považovali za nežádoucí produkt kapitalismu, za nástroj, s jehož pomocí buržoazie fakticky ohlupuje masy, brání jim v dosažení trždního uvědomění, a vzdaluje je tak od naplnění ideje, k jejímuž uskutečnění jsou „objektivními zákonitostmi“ předurčeny.¹³ Upřednostňování národních zájmů před hlavními strategickým plámem komunistů a ochota spolupracovat při jejich prosazování s buržoazií vlastního národa se staly ideologickou podstatou buržoazně nacionalistické úchytky.¹⁴

Politická praxe od konce 19. do poloviny 20. století však dělnickému hnutí ukázala, že nacionální sounáležitost byla mnohdy silnějším kolektivním poutem než sociální solidarita. Proto komunisté občas národní citění oportunně využívali v situacích, kdy postřehli, že by mohlo přispět k zesílení trždního vědomí proletariátu, posílit pozici strany ve společnosti nebo posloužit jejich momentálním mocenským potřebám.¹⁵ K jeho akcentování se uchýlovali rovněž ve chvílích ohrožení, například německým nacismem.¹⁶ V souvislosti s ním se někdy pragmaticky přikláněli rovněž ke spolupráci s buržoazií vlastního státu.¹⁷ Kammenem úrazu však bylo, že i samotní komunisté, tak jako všichni ostatní občané, byli determinováni prostředím vlastního národa, ze kterého